

Isidor: Etymologiae V, kap. 1 – 27

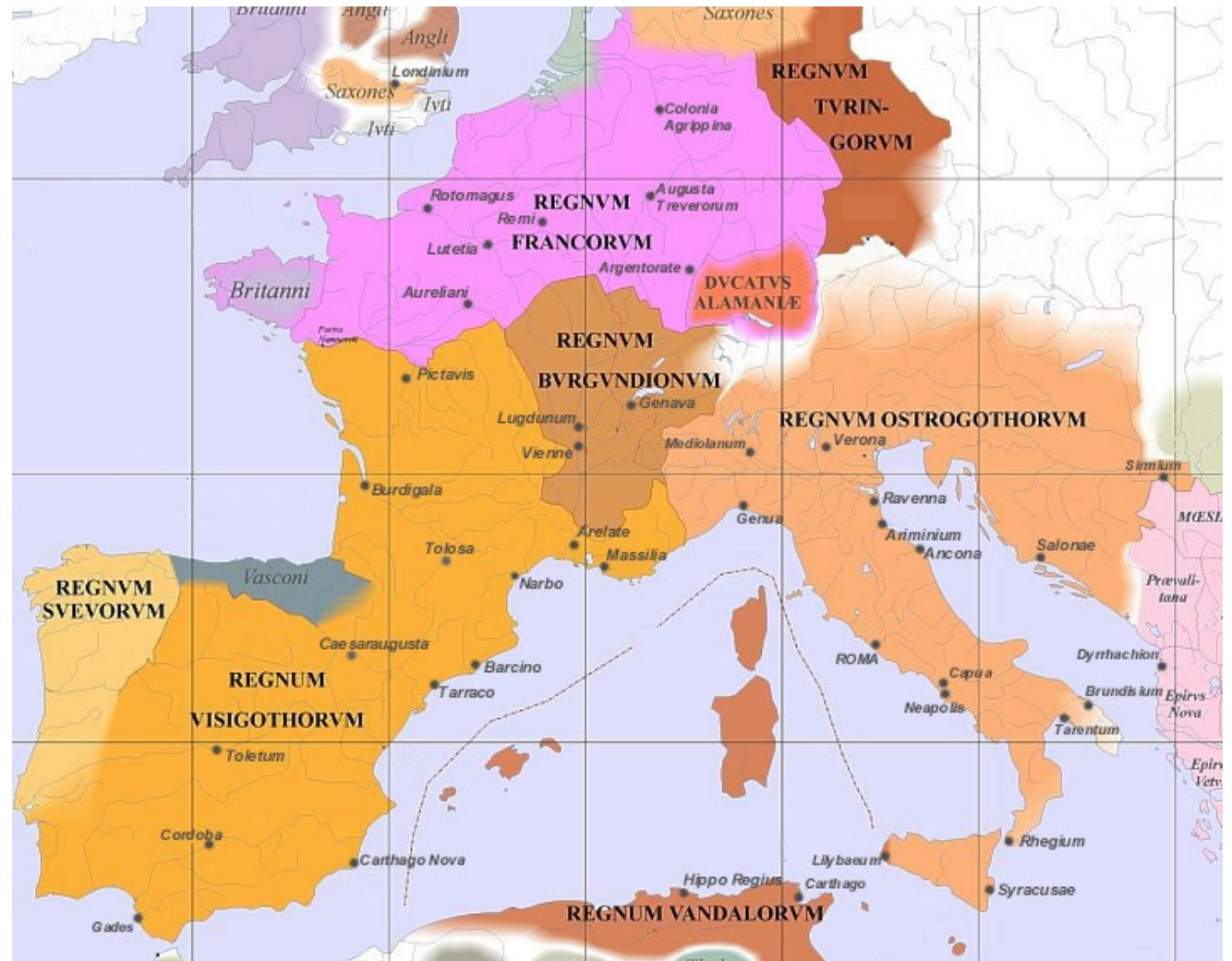
Miroslav Frýdek

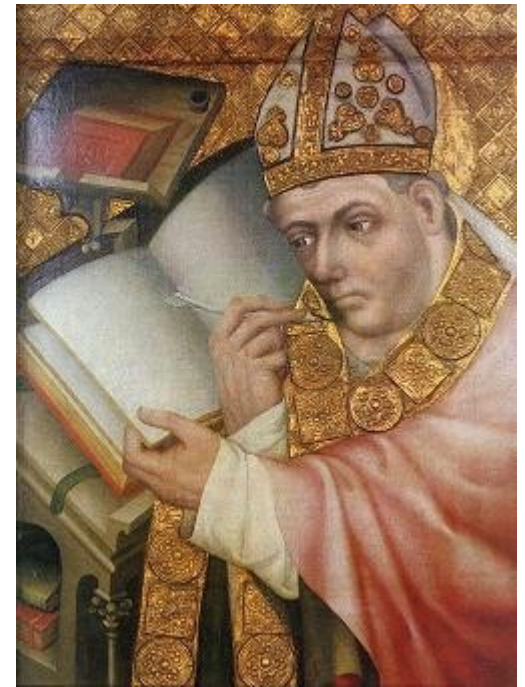
©

Doba po r. 476 až 8. století

- Vzniká nova mapa mediteránního světa
- Mediteránní svět byl státem, po r. 476 je místem mnoha teritorií s rodovým zřízením či se nachází v přechodovém stádiu vývoje společnosti
- Každodenní otázkou pro nové vládcy je otázka tradice – vlastní i územní
- Období sepisování

Historie je věda o prostoru a čase

Co je to kronika?

- kroniky jsou novým žánrem pozdě antické historiografické literatury
- svou strukturou jsou jim podobné ANÁLY, přímo ale s jejich vznikem nesouvisí
- kronikářský žánr přežil období antiky a ve středověku se stal dominantním typem historiografické literatury

Charakteristické rysy kronik

- chronologické uspořádání
- jednoduchý styl
- universalismus
- víra v prozřetelnost

Chronologické uspořádání

- u prvních kronik byla chronologie nejen prostředkem, jak text uspořádat, ale i vlastním cílem vzniku textu
- pro pozdější kroniky má chronologie hlavně význam strukturální
- kroniky se v otázce času řídí Biblií, počátek vyprávění bývá kladen k okamžiku Stvoření → v právu od Mojžíše (Isidor I.1)

Jednoduchý styl

- kroniky jako žánr postrádají literární ambice
- jazyková strohost propůjčuje kronikám neosobní charakter a zdání objektivitu
- jednoduchost se volí také ve způsobu líčení jednotlivých událostí, které se nekritizují ani nerozebírají → často jen popis

Universalismus

- universalisticky pojednaná historie stojí v kontrastu k dějinám národním, regionálním či zaměřeným na vybrané události či jedince
- křesťanství říká, že celý svět a všem v něm je dílem jediného Boha, tvoří jednotu a existují tedy jen jedny dějiny

Víra v Prozřetelnost

- v očích křesťanských autorů je Bůh, který svou Prozřetelností řídí všechno dění, hlavním hybatelem dějin
- víra v boží Prozřetelnost se v kronikách projevuje třemi způsoby:
  - povědomí o tom, že dějiny se odehrávají podle předem daného pořádku či plánu
  - jednotlivé historické události jsou nástroje Boží spravedlnosti
  - zázraky jsou běžnou součástí dějin

kladná událost + dobrý člověk = odměna od Boha

záporná událost + špatný člověk = trest Boží

záporná událost + dobrý člověk = zkouška víry

kladná událost + zlý člověk = nástroj Božího hněvu nebo
„neznalost“

Co Isidor a jeho dílo

Otázky

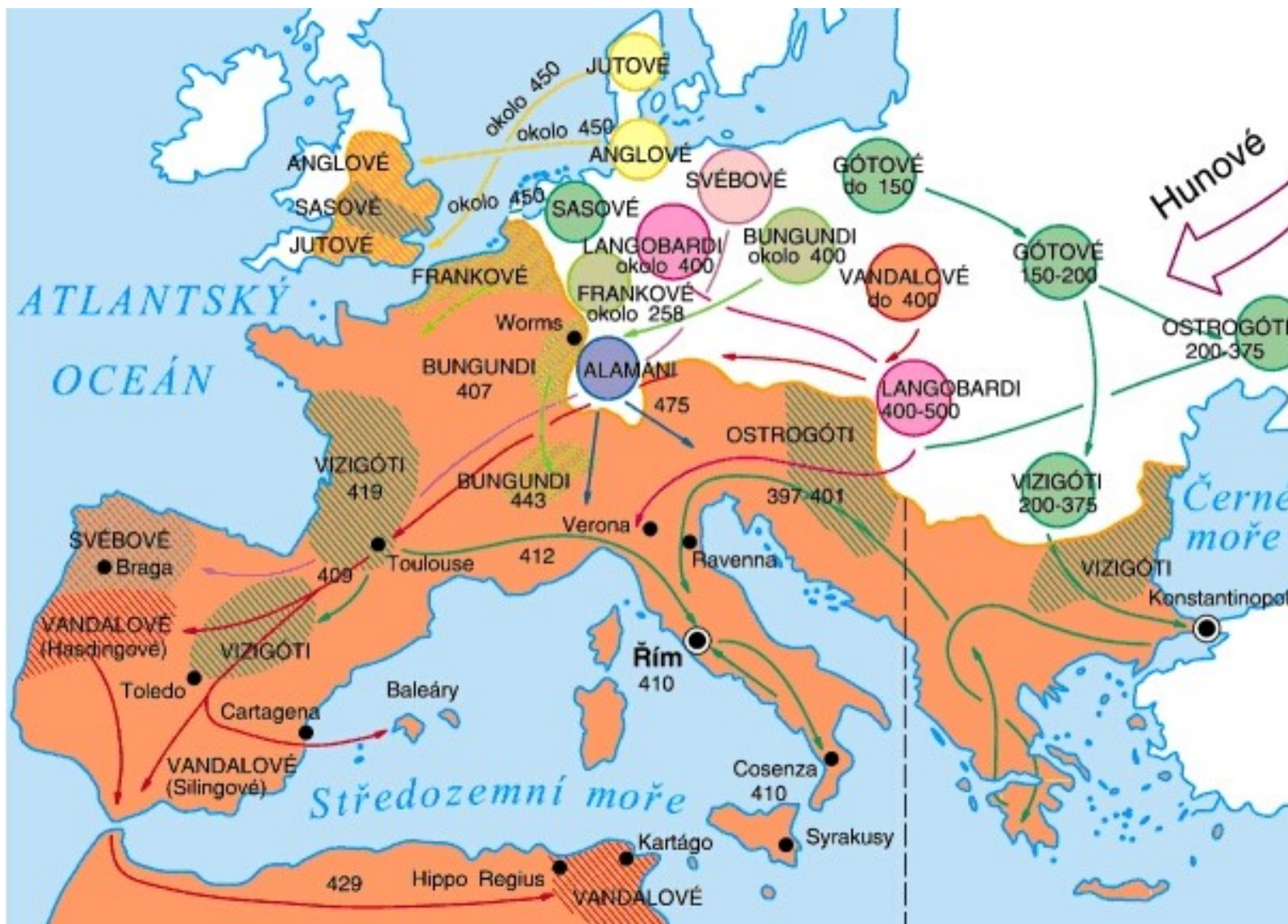
- V. kniha Isidorových Etymologií – De legibus et temporibus – jaké zákony Isidor myslí?
- Co je to právo?
- Etymologie jako metoda

Teritorialita práva

Personalita práva

- **Princip hospitality** → „prosakování“ či usidlování Germánů na státních pozemcích v malých skupinkách; usídlení barbaři platí veřejné dávky, obdělávají přidělenou půdu a slouží jako „pohraniční vojsko“ → „Germáni vyměnili meč za pluh“. V těchto oblastech dochází k míšení galorománského a germánského obyvatelstva.
- **Federáti (foedus)** → spojenci Říma, kteří přišli na území Říma jako pozvaní spojenci v uzavřených svazcích.
- **Dobyvatelé** → Vizigóti, Ostrogóti, Burgund'ani a Vandalové.

PRIMÁRNÍ RECEPCE

To, co se skrývá v barbarských zápisech práva, po pádu Západořímské říše, je buď římské právo, nebo barbarské právo s římskoprávní příměsí – Hans Hattenhauer.

Barbaři a římské právo. Vulgarizace práva – tzv. vulgární právo

- Jde o označení právního řádu, s kterým přišli stoupenci klasického římského práva pro jeho jednoduchost či nenáročnost.
- Období pozdní antiky již nemělo onu duchovní sílu a nadání klasických římských právníků a jejich jurisprudence. Nevytváří se nové teorie, myšlenky či systematika.
- Snaha o jednoduchost a neformálnost. Právo již nemá „ducha“ jde tady o vulgární právo nevzdělaných národů.

Otázka tradice

- **Listina z Angers z konce 6. stol:**
„**Římské právo** a **stará tradice** požadují, aby každý, kdo chce ze svého jmění podle vlastního uvážení věnovat něco pro spásu své duše, k tomu byl oprávněn a aby vše, co poskytne svatým místům a klášterům, nebylo nikdy zapomenuto, nýbrž zůstalo zákonem chráněnou věčnou památkou.“

Dovětek listiny

- „Kdyby snad někdo z našich dědiců postupoval proti tomuto předávacímu aktu, který jsme v dobré vůli sepsali pro odčinění našich hříchů, odporoval mu nebo hledal způsob, jak jej vyvrátit, **budiž vyvržen ze společenství katolické církve, ať propadne věčnému zatracení**, a **kromě toho ať zaplatí do fisku libru zlata jako pokutu**; tento náš právní úkon nadále zůstane v platnosti, a to navždy.“

Narozen kolem r. 560 - Cartagena

Zemřel 4. dubna 636 - Sevilla

- Žil na na Pyrenejském poloostrově
- Vládci byli Vizigóti
- Narodil se v zámožné rodině, oba bratři i sestra byli v církevních službách, bratr Lenader byl sevillský biskup.
- Isidor studoval v katedrální škole, uměl řecky i hebrejsky.
- Rozhodl se zachránit doznívající latinskou kulturu a vzdělanost.

Pyrenejský poloostrov a Římské imperium

- *Hispania Citerior a Ulterior* se v roce 197 př. n. l. stává římskou provincií.
- Začlenění celého poloostrova do římské říše – v roce 19. př. n. l. (porážka kmene Kantabrů). Náleží mezi tzv. císařské provincie – nový název *Hispania Tarraconensis*.
- Další dělení provedl Dioklecian:
Hispania Gallaecia, Asturia, Carthaginiensis.
- Slavní správcové: v r. 61 Galba, vystřídal ho Plinius starší

Hispanie a konec římského impéria

- Na začátku 5. století došlo k velké invazi germánských kmenů.
- Hispanie Tarraconensis přetrvala do roku 409, kdy došlo k velkému povstání proti římské vládě – Vaskoni [Baskové] a Kantabrové.
- Na konci 5. století je většina území někdejší Hispanie Tarraconensis ovládána Vizigóty.

MAXIMIANVS

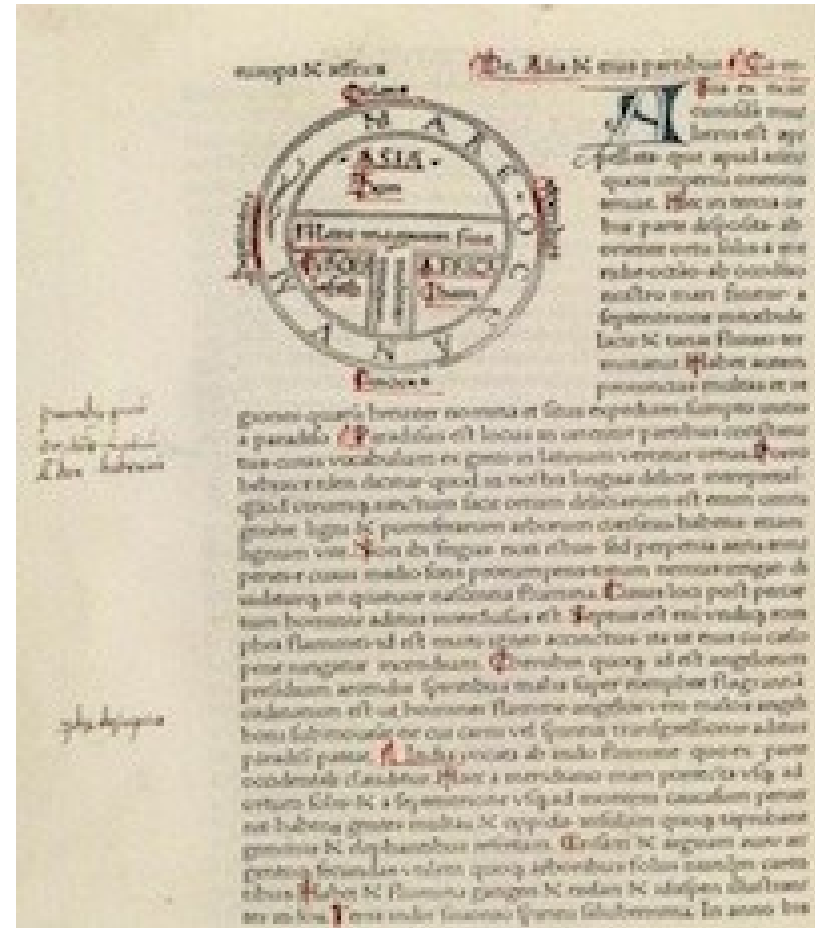
Vizigóti

- Vizigóti přišli do Galie jako federáti.
- Měli obrovský obdiv ke všemu antickému.
- Od sklonku 5. až po 8. stol. vzniká celá řada právních předpisů, která se souhrnně označuje jako **lex Visigothorum**.
- Vizogótská sbírka s názvem **Alarichův breviář** (název z 16. století) byla zveřejněna v roce 506.

Prameny vizigótského soupisu

- Výbor z Theodisianova kodexu s interpretací
- Výbor z postthedosianských novel s interpretací
- Stručný výtah z Liber Gai
- Sentence („Pseudo“Palus) s interpretací
- 52 konstitucí z kodexu Gregoriova a dvě z kodexu Hermogenianova (s interpretací)
- Jedno místo z Papininových Respons

Prameny V. knihy Isidorových Etymologií

Uvedené prameny

- **Etymol V.:**

- 1, 1 – 7
- 14
- 15
- 17

- **Často náznaky či nepřímé odkazy:**

- 16
- 25, 11

Etymol. V, 20 – Proč byl vytvořen zákon

- **Možná inspirace:**
- Cicero De off. I. 11: „Je totiž třeba zachovávat míru v pomstě i v trestu; myslím, že stačí, když útočník pyká za spáchané bezpráví tak, že by se sám podruhé už ničeho takového nedopustil a i jiní by ztratili chuť křivdit.“

Etymol. V, 10 – Co je zákon

- **Možná inspirace:**
- **Gaius I. 3** *Lex est quod populus iubet atque constituit.* Zákon je to, co národ přikazuje a stanoví.

Etymol. V, 8 – Co je veřejné právo

- Možná inspirace:
- Dig. 1, 1, 1, 2 **Ulpianus** libro primo institutionem *Huius studii duae sunt positiones, publicum et privatum. Publicum ius est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem: sunt enim quaedam publice utilia, quaedam privatim. Publicum ius in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus constitit. Privatum ius tripertitum est: collectum etenim est ex naturalibus praeceptis aut gentium aut civilibus.*
- Dig. 1, 1, 1, 2 **Ulpianus** libro primo institutionem
- Tato věda má dvě základní části, právo veřejné a právo soukromé. Právo veřejné se vztahuje na užitek římského státu, právo soukromé na zájem jednotlivce; neboť něco se týká veřejného užitku, něco soukromého. **Veřejné právo se vztahuje na posvátné věci (oběti), na kněze, na úředníky obce.** Soukromé právo má tři části, neboť se skládá z principů práva přirozeného, práva mezi národy a práva civilního.

Etymol. V, 6 – Co je mezinárodní právo

- **Významový posun:**
- **Gaius I, 1** : ... quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraeque custoditur vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utuntur.
- To však, co pro všechno lidstvo [sám] přírodní řád stanoví, je všemi národy stejně zachováváno a nazývá se „právo národů“.

Etymol. V, 12 – Co je usnesení senátu

- **Významový posun:**
- **Gaius I. 4** *Senatusconsultum est quod senatus iubet atque consituit, idque legis vicem optinet, quamvis fuerit quaesitum.*
- Usnesení senátu je to, co senát přikazuje a stanoví. Také ono má sílu zákona, ačkoli se o tom pochybovalo.

Etymol. V, 11 – Co je usnesení plebejského shromáždění

- **Možná inspirace:**
- **Gaius I. 3** *Plebiscitum est, quod plebs iubet atque constituit.*
- Plebiscit je to, co plebejové přikazují a stanoví.

Etymol. V, 14 – Co jsou dobrozdání právních znalců

- **Možná inspirace:**
- **Gaius I. 7** *Responsa prudentium sunt sententiae et opiniones eorum, quibus permissum est iura condere. Quorum omnium si in unum sententia concurrunt, id, quod ita sentiunt, legis vicem optinet; si vero dissentiunt, iudici licet quam velit sententiam sequi; idque rescripto divi Hadriani significatut.*
- Dobrá zdání právníků jsou výroky a názor těch, kterým bylo dáno povolení vytvářet právní pravidla. Jestliže výroky jich všech jsou jednotné, nabývá to, na čem se tak shodují, sílu zákona. Jestliže se však neshodují, má soudce volnost řídit se tím výrokem, kterým chce; a to je stanoveno v reskriptu božského Hadriana.

- **CTh.1.4.0. De responsis prudentum**
- **CTh.1.4.1** Imp. Constantinus a. ad Maximum praefectum Urbi. Perpetuas prudentium contentiones eruere cupientes Ulpiani ac Pauli in Papinianum notas, qui, dum ingenii laudem sectantur, non tam corrigere eum, quam depravare maluerunt, aboleri praecipimus. dat. iiii k. oct. Crispo et Constantino cons. (321/4 [321] sept. 28).
- **CTh.1.4.2** Idem a. ad Maximum praefectum praetorio. universa, quae scriptura Pauli continentur, recepta auctoritate firmanda sunt et omni veneratione celebranda. ideoque sententiarum libros plenissima luce et perfectissima elocutione et iustissima iuris ratione succinctos in iudiciis prolatos valere minime dubitatur. dat. v k. oct. Treviris constantio et maximo cons. (327 [?] sept. 27).

- **CTh.1.4.3 [=brev.1.4.1]** Impp. tTeodos. et Valentin. aa. ad senatum urbis romae. post alia: Papiniani, Pauli, Gaii, Ulpiani atque modestini scripta universa firmamus ita, ut gaium quae paulum, ulpianum et cunctos comitetur auctoritas, lectionesque ex omni eius opere recitentur. Eorum quoque scientiam, quorum tractatus atque sententias praedicti omnes suis operibus miscuerunt, ratam esse censemus, ut scaevolae, sabini, iuliani atque marcelli, omniumque, quos illi celebrarunt, si tamen eorum libri, propter antiquitatis incertum, codicum collatione firmentur. Ubi autem diversae sententiae proferuntur, potior numerus vincat auctorum, vel, si numerus aequalis sit, eius partis praecedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir papinianus emineat, qui, ut singulos vincit, ita cedit duobus. notas etiam Pauli atque Ulpiani in Papiniani corpus factas, sicut dudum statutum est, praecipimus infirmari. Ubi autem pares eorum sententiae recitantur, quorum par censetur auctoritas, quod sequi debeat, eligat moderatio iudicantis. **Pauli quoque sententias semper valere praecipimus** etc. dat. viii. id. nov. ravenna, dd. nn. theodos. xii. et valentin. ii. aa. coss.

Etymol. V, 24, 17 – Fideikomis

- **Možná inspirace:**
- Gaius II, 246. Nunc transeamus ad fideicommissa.
- Gaius II, 248. In primis igitur sciendum est opus esse, ut aliquis heres recto iure instituatur eiusque fidei committatur, ut eam hereditatem alii restituat; alioquin inutile est testamentum, in quo nemo recto iure heres instituitur.
- II. 246 – Přejdeme nyní k fideikomisům
- II. 248 – Především musíme tedy vědět, že je třeba, aby někdo byl pravoplatně ustanoven dědicem a aby mu na jeho věrnost bylo uloženo, vydat pozůstalost někomu jinému.

Etymol. V, 26, 18 – Krádež

- **Možná inspirace:**
- **Inst. Just. IV. 1.** Krádež je zavrženíhodné odnětí věci, buď věci samé, anebo jejího užitku nebo držby, a jednáním toho, co je už z přirozeného práva zakázané. 2. Furtum, krádež, pochází ze slova *furvus*, to znamená tmavý, neboť se takovéto jednání uskutečňuje tajně a skrytě (v ústraní) a často v noci, nebo od *fraus*, zavrženíhodné jednání, nebo od *ferre*, odnést, ve smyslu „nedovoleně odnést“, nebo z řečtiny, kde *fures*, zloději, se nazývají *phores*. Vždyť tak říkají i Řeci, že *phores* pochází od *pherein*, odnést.

Etymol. V, 26, 1 – Co je zločin

- **Posun:**
- **Dig. 48. 1. 1** Macer libro primo de publicit iudiciis. *Non omnia iudicia, in quibus crimen vertitur, et publica sunt, sed ea tantum, quae ex legibus iudiciorum publicorum veniunt, ut iulia maiestatis, iulia de adulteriis, cornelia de sicariis et veneficis, pompeia parricidii, iulia peculatus, cornelia de testamentis, iulia de vi privata, iulia de vi publica, iulia ambitus, iulia repetundarum, iulia de annona.*
- Ne všechny zločiny jsou veřejné, veřejné jsou pouze ty, které vycházejí z právních předpisů týkajících se stíhání trestných činů, například Iuliova zákona o urážce majestátu, Iuliova zákona o cizoložství, Corneliova zákona o úkladných vrazích a travičích, Pompeiův zákon o otcovrazích, Iuliův zákon o zpronevěře, Corneliův zákon o falšování závětí, Iuliův zákon o soukromém násilí, Iuliův zákon o veřejném násilí, Iuliův zákon o volebních podvodech, Iuliův zákon o vydírání, Iuliův zákon o zásobování (o zvyšování cen potravin).

Etymol. V, 27, 2 – Trest

- **Posun:**
- Dig. 50.16.131pr. Ulpianus 3 ad l. iul. et pap. Aliud "fraus" est, aliud "poena": fraus enim sine poena esse potest, poena sine fraude esse non potest. Poena est noxae vindicta.
- Něco jiného je zločin a něco jiného je trest. Zločin může existovat bez trestu, ale nemůže být trest bez zločinu. Trest je pomsta [vykoupení se ze zločinu] za zločin.

Etymol. V, 27,4 – Druhy trestů

- **Možná inspirace:**
  - **Augustinus De civ. Dei XXI, 11:** Octo genera poenarum in legibus esse scribit Tullius, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, servitatem.
  - Použito i do rekonstrukce **LDT, NF 7:** Tullius napsal, že je v zákonech osm druhů trestů: náhrada škody, vězení, bičování, soukromá msta, nečestnost, vyhnanství, smrt, otroctví.
  - **Cicero De orat. I. 194:** ... vady lidské a podvody se trestají pokutami, ztrátou dobrého jména, vězením a mrskáním, vyhnanstvím a smrtí

Etymol. V, 27 – pokračování

- **Sent. 5, 17, 2**, *Summa supplicia sunt crux crematio decollatio: mediocrium autem delictorum poenae sunt metallum ludus deportatio: minimae relegatio exilium opus publicum vincula. Sane qui ad gladium dantur, intra annum consumendi sunt.*
- **Summa supplicia**: crux (ukřižování), crematio (upálení), decollatio (stětí) [ad gladium stětí]
- **Mediocrium delictorum poenae**: metallum (do dolů), ludus (ke hrám), deportatio (vyobcování)
- **Minimae poenae**: relegatio (vypovězení), exilium (vyhnanství), opus publicum (nucené veřejné práce), vincula (okovy, žalář).

Etymol. V, 27, 32 – otroctví

- Florentinus v 9. knize svých Institucí (Dig. 1.5.4.2-3):
  - 2. Otroci jsou pojmenováni podle toho, že císařové (*imperatores*) zajatce obvykle prodávají a pomocí toho zachovávají při životě a nezabíjí je.
  - 3. Slovem *mancipia* jsou však nazváni proto, že byli zajímání od nepřátel.
- Lat. servus = otrok; servare = zachovávat
- Lat. manu capiti = zajímání

Etymol. V, 27, 36 – Poena cullei

- **Možná inspirace:**
- Dig. 48.9.9pr. Modestinus 12 pand.
- Poena parricidii more maiorum haec instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus deinde culleo insuatur cum cane, gallo gallinaceo et vipera et simia: deinde in mare profundum culleus iactatur. Hoc ita, si mare proximum sit: alioquin bestiis obicitur secundum divi hadriani constitutionem.

Závěr

- Význam Isidorova díla:
  - Uchování určitého poznání/vědění
  - Konativní funkce textu

Účel trestu

- **Cicero I.11 De off.:** Je totiž třeba zachovávat míru v pomstě i v trestu; myslím, že stačí, když útočník pyká za spáchané bezprávní tak, že by se sám podruhé už ničeho takového nedopustil a i jiní by ztratili chuť křivdit
- **Trestní zákon:** Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

Správa obce - veřejný zájem

- **Cicero I.25 De off.:** Jako soukromé poručnictví, tak i správa obce se má vykonávat k prospěchu těch, kteří jsou svěřeni její ochraně, a nikoli k prospěchu těch, jimž je obec sama svěřena.
- **Ust. čl. 23 odst. 3 Ústavy:** Slib poslance a senátora zní: "Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí."

Děkuji za pozornost

- JUDr. Miroslav Frýdek, Ph.D. et Ph.D.
- Masarykova univerzita
  - Ústav klasických studií (FF)
  - Centrum celoživotního vzdělávání a středisko komerčních aktivit (PrF)
- frydekm@gmail.com